

1. אמת ליעקב שמות פרשת יתרו פרק יט פסוק ג.

(ג. כה תאמר לבית יעקב)

פירש"י וז"ל: בלשון הזה ובסדר הזה עכ"ל. וכן לקמן [פסוק ו'] : אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל, ופירש"י וז"ל: לא פחות ולא יותר עכ"ל. וצריך לבאר אמאי הקפיד הקדוש ברוך הוא לא פחות ולא יותר וכן בלשון הזה ובסדר הזה

והנה אמרו רז"ל במסכת שבת [דף פ"ח ע"א]: ויתיצבו בתחתית ההר מלמד שכפה עליהם הר כגיגית. ועיין בתוס' שהקשו הא כבר הקדימו נעשה ונשמע ולמה לו לכפות ההר עליהם, ותירצו וז"ל: שמא יהיו חוזרים כשיראו האש הגדולה שיצתה נשמתן עכ"ל. והנראה בביאור הדברים על פי דברי התנא במסכת אבות [פרק א' מ"ג]: אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס כו' ויהיה מורא שמים עליכם, וביארתי בחידושי לפרקי אבות שם שבאמת צריכים לשני הענינים, היינו העבודה מאהבה והעבודה מיראה, כי לפעמים לא תספיק לו האהבה ולפעמים תחלש אצלו היראה, ועיי"ש, ולכן אף על פי שכבר קבלו על עצמן את התורה מאהבה, נעשה ונשמע, מכל מקום מיראה לא נסו, וע"ז רמזה האש הגדולה, וכמש"כ בפרשת ואתחנן [ד' פל"ו]: מן השמים השמיעך את קולו ליסרך גו' ואת אשו הגדולה כו', הרי שביאר הכתוב דהאש היתה ליראת העונש. ואלמלא באו לעשו וישמעאל בכפיית ההר ג"כ היו מקבלין את התורה, כדאמרינן ברפ"ק דע"ז [דף ב' ע"א]: כלום כפית עלינו הר כגיגית ולא קבלנוה, משמע דאז בודאי היו מקבלין אותה, אלא שאז היתה עבודה מיראה אבל לא מאהבה, משא"כ ישראל דמאהבה קבלוה מעצמם וכפיית ההר היתה רק כדי לקבלה גם מיראה, אבל אם לא היו מקבלים מצדם מאהבה לא היו נותנין להם את התורה לגמרי ונראה שמטעם זה סידר הקדוש ברוך הוא את דבריו אל בני ישראל וצוהו שלא יפחות ושלא יוסיף, כי חשש פן ישפיע משה עליהם שיקבלו את התורה מתוך איזו התפעלות, על ידי השפעתו של משה רבינו, ולא מתוך הכרה פנימית³. גם נתנסה משה רבינו ע"ה עד כמה מגעת נאמנותו שיוכלו למסור התורה על ידו לישראל, כי בודאי לפי הכרתו של משה רבינו בודאי חפץ היה שישראל יקבלו את התורה, ואלמלא נאמנותו מן הראוי היה שיוסיף להם דברים משלו, אבל אילו עשה כן לא היה ראוי שתינתן תורה על ידו, כי כמה דרשות אנו מוציאים מיתור של אות, ואילו היה משה משנה דבר מה א"כ אין הכרח שכך נאמר, וזהו נסיון גדול, ודו"ק.

לפי4 זה נבין ביתר דיוק מה היה חטאו של משה במי מריבה, ומדוע נענש בצורה כה חמורה בגלל סטייה קלה מציווי ה', וכבר נלאו כל מפרשי התורה למצוא הסברים לזה כל אחד לפי דרכו. אמנם לפמש"כ נראה דהחטא היה מיוחד למשה, שמכיון שהוא היה מקבל התורה מה' והמוסרה לישראל, וכל דיבור ודיבור שלו יש לו דין של תורת ה' וכמאמר הכתוב להלן [פ"ט]: וגם בך יאמינו לעולם, א"כ כל נאמנותו מיוסדת על זה שהוא מוסר את דברי ה' בדיוק כפי שנאמרו מבלי לשנות כלום, וכמו שאמרו חז"ל בבבא בתרא [דף ט"ו ע"א]: הקדוש ברוך הוא אומר ומשה כותב, אבל כאן הראה משה שהוא לא מקיים את ציווי ה' בדיוק כפי שהוא נאמר לו אלא שמוסיף הוא משהו משל עצמו, וחטאו זה מעמיד את כל מסירת התורה בסכנה,

שהרי עכשיו אמינותו של משה מוטלת בספק⁵, ולכן הוכרח הקדוש ברוך הוא לעונשו בצורה כה חמורה ונוקבת, שכולם ידעו שרק כאן סטה משה משליחותו ונענש על זה, ואמנם בשאר כל התורה כולה משה אמת ותורתו אמת, ודו"ק.

2. שמות פרשת יתרו פרק כ פסוק ט - יא

(ט) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלֹאכֶתְךָ

(י) וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּתוֹ לִיקוּק אֱלֹהֶיךָ לֹא־תַעֲשֶׂה כָּל־מְלֹאכָה אֲתָהּ וּבִנְךָ־וּבִתְךָ עִבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ וּבְהֵמַתְךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֶיךָ

(יא) כִּי שֵׁשֶׁת־יָמִים עָשָׂה יְקוּק אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־כֵּן בִּרְךָ יְקוּק אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ: 0

3. מאמרי פחד יצחק

מאמר גה

1. והנה בשבת קיימות שתי בחינות. שהרי אף על פי שב"מעשה" של בריאת העולם באה השביתה בסוף לאחר הפעולה, באמת "סוף מעשה במחשבה תחילה", ומצד מחשבת הבריאה, שבת היא הראשונה לכל, והקודמת לכל. ואדרבא, דוקא משום שהיא ה"ראשית" במחשבה, היא היא הסוף במעשה. כדרך כל פעולות האדם, שככל שהוא קדום בתכנית, הוא מאוחר בביצוע. והוא היסוד לשני חשבונות של מנין שבת, אחד ששה ימים קודמים לשבת, כפי שקרה באמת בעולם המעשה; וחשבון אחר ששבת קודמת לששת ימי המעשה, כפי שהוא באמת בעולם המחשבה.

2. ומכל האמור לעיל יוצאת לנו הלכתא רבתא בשבת בנוגע לחובת הלבבות. הנה על "זכור את יום השבת"¹⁵ פירש הרמב"ן שמה שאין בלשון הקודש שמות מיוחדים לימות השבוע, אלא יום ראשון, יום שני, היא קיום לזכירת השבת - שמונים כל יום כמה ימים לשבת הוא. אבל עלינו לדעת שאין זכירה זו מתמלאת בשלמותו אלא אם כן יש לנו כוונה כפולה במנין ימי השבוע על חשבון השבת. שבשעה שאומרים "יום ראשון", הכוונה היא א) יום ראשון לשבוע המתחיל. ב) יום ראשון לאחר השבת שרק עכשיו עברה. שכיון שישנן לשבת שתי בחינות שונות, אחת שימי מעשה קודמים לשביתה, ואחת ששביתה קודמת לימי המעשה, מוכרח ששתי בחינות אלו זאלן זיך דערהערן (יהיו נרגשים) בקיום "זכירת יום השבת לקדשו". יום ראשון לשבוע הנכנס, ויום ראשון לאחר השבת שעברה.

יב. הגה בשביתת שבת שלנו עלינו להעמיד עצמנו בדוגמא של מעלה. "ששת ימים תעבוד ... וביום השביעי שבת ... כי ששת ימים עשה השם את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש".¹⁹ והנה האיך אפשר לנו להעמיד עצמנו בדוגמא של מעלה, אם שבתו כביכול באה לאחר ששת ימי מעשה, ואילו שבתו דאדם קודמת לששת ימי מעשה. שבבחינת אדם הראשון, היה שובת מיד ואחר כך מנה ששה ימים. ואם כן היה יוצא שאנחנו מפסידים בחינה אחת משביתת שבת - הבחינה שבה קודם המעשה לשביתה. וכאן גנוזה היא נקודת העומק בהעבודה שב"הכנת שבת". הכנות לשבת אין פירושה אלא כך: מאמץ אריינצופאקן (להכניס) ביום הששי, [שכל צורת היום אינה אלא "מענטשיישר טאג", (יום דאדם) יום בריאת אדם], - וואס מער מעשים, (כמה שאפשר מעשים), שיהיו בבחינת ימי המעשה של הבריאה המשמשים הקדמה להופעת יום השבת. כלומר, לעשות אותו יום אחד של יום ששי מכיל בקרבו צורת "ימי מעשה", בכדי שעל ידי זה תהיה השבת שלנו כלולה משתי הבחינות יחד: שבתו של הקב"ה, ושבתו של אדם הראשון. והקפידה להתחיל בבקר, הוא בכדי לקבוע כלל וצורת יום הששי להכנה לשבת. ועל ידי זה לאפשר ששבתנו תהיה בדוגמא של מעלה. ומשום שאין כאן ענין כללי של זריזות גרידא, הצטרכו לילפותא מיוחדת של "והכינו את אשר יביאו", בכדי ללמדנו יסוד זה. ויום הששי בענין המן הרי היה כולה מוקדש להכנה לשבת. לחם משנה. לכך בקידוש דליל שבת מתחילים ב"יום הששי" לפני ה"ויכולו", וואס פאר א פנים האט דאס (מה טעם יש) להזכיר יום ששי בקידוש דשבת. אלא שהם הם הדברים. רוצים ל"אריינפאקן" (לכלול) גם בחינת ימי מעשה לשבת.

יד. ובכאן אנו מגיעים להגדיר מהותה של הבדלה בשבת, ולציין את הקושי במושג זה. חיוב הבדלה נובע מהדרשה "זכרהו בכניסתו וביציאתו. בכניסתו בקידוש, וביציאתו בהבדלה"²⁰. ובאמת מה פירושם של דברים אלו. הרי קידוש תמיד חל על ענין העתיד לבוא, הקדש, או קידושין דאשה, ולכך שפיר מתאים לקידוש להכניס את השבת שתבוא אלינו. אבל מה ענין הבדלה ליציאת שבת. הלוא הבדלה, ההפרשה מחול, אפשר לה שתהא בשעת כניסה כמו בשעת יציאה, ולמה תתיחד בדוקא ליציאה?

טו. ונסביר לעצמנו תשובה לשאלה זו מתוך עיון בהבדלה כפי שקבעה בתפלה, ומשם נלמד לענינה של הבדלה שתיקונו על כוס. בלשון הבדלה שבתפלה נאמר "החל עלינו הימים הבאים לקראתנו וכו'" הרי שייחסו הבדלה לחשבון של השבוע שיבוא לאחר השבת. ובאמת מצד הבדלת יום השביעי מששת ימי המעשה, אפשר לקיימה בשעת קידוש. אבל נראה שעשו הבדלה בדוקא עם חשבון הימים שלאחר השבת, ולא לימים הקודמים לשבת.